
Педагогіка партнерства як основа формування інноваційного освітнього простору Нової української школи

Г. Л. Вороніна

Будь-яка професія, на думку О.Вишневецького, потребує того, щоб людина дивилася на світ «реалістично», бачила його таким, яким він є. Професія вчителя – виняток. Він мусить бачити світ, яким він стане внаслідок його зусиль. Учительська професія часто робить людину «не від світу цього», «диваком», Дон Кіхотом, але він у такій іпостасі залишається важливим впливовим чинником, більш впливовим, ніж розповіді та нотації, до яких іноді вдається.

Важливою рисою сучасного українського вчителя-вихователя є його демократизм. Учитель мусить шанувати тих, кого навчає та виховує, поважати їхню гідність, їхні права. В основі демократичної педагогіки лежить любов до людини. Основи любові до людей закладаються з раннього дитинства. На це звертає увагу Софія Русова. Вона висловлює низку конкретних порад: по-перше, з першого року необхідно привчати дитину до чужих людей, оточувати її такими відносинами, щоб вона виростала з почуттям, що люди й оточення дають лише приємні враження, і треба йти назустріч їм з привітністю; по-друге, розвивати почуття ласки до всього живого, щоб коло дитини були всякі звірята: кіт, пес, ящірка, жабка, щоб дитина потроху привчалася до їх рухливості, не робила їм жодного зла, а далі навіть привчалася до плекання, до обов'язків годування звірят, чистити їх оселі й тощо; по-третє, якнайраніше треба утворити для дитини товариський осередок, слідкувати, щоб дитина не заносилася в товаристві, щоб ставилася до товариства з щирою ласкою, з рівною пошаною [3].

Любов, як наголошував К.Ушинський, є тією єдиною силою, яка дозволяє максимально наблизитися до людини, вникнути у її світ, а іноді душою поєднатися з нею. Виховний процес у новій українській школі спирається на модель поваги до прав людини, демократії, підтримки добрих ідей. Виховання є невід'ємною складовою всього освітнього процесу й орієнтується на загальнолюдські цінності, зокрема морально-етичні (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей), соціально-політичні (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність).

Відповідно до Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р, заклад освіти має впроваджувати демократичну культуру через вироблення відповідних процедур для захисту прав дитини і формування демократичних цінностей: захищати права дитини, стати місцем, безпечним для дитини, і йдеться не лише про фізичну безпеку, а й про атмосферу довіри і взаємоповаги, де немає насильства та дискримінації. Виховання учнів у сучасній школі здійснюється в контексті громадянської та загальнолюдської культури, охоплює весь освітній процес, ґрунтується на свободі вибору мети життєдіяльності та поєднує інтереси особистості, суспільства і держави. Усі

суб'єкти освітнього процесу беруть участь у формуванні виховного середовища на засадах компетентнісного підходу та педагогіки партнерства.

Основні принципи педагогіки партнерства полягають у повазі до особистості, доброзичливості й позитивному ставленні, довірі у відносинах та стосунках, діалог-взаємодії-взаємоповазі, розподіленому лідерстві (проактивності, праві вибору та відповідальності за нього, горизонтальності зв'язків), принципі соціального партнерства (рівності сторін, добровільності прийнятті зобов'язань, обов'язковості виконання домовленостей) [2].

Слово «партнер» походить із французької «partenaire» – учасник, це той, хто бере участь у якійсь грі разом із ким-небудь; учасник гри; той, хто разом із ким-небудь бере участь у грі на сцені, танцях тощо; компаньйон, товариш у якій-небудь справі, у якому-небудь занятті. Партнерство трактується як:

- система взаємовідносин, які відбуваються в процесі певної спільної діяльності;
- спосіб взаємодії і взаємин, організованих на принципах рівності, добровільності, рівнозначності та доповнюваності всіх її учасників;
- організаційна форма спільної діяльності, що передбачає об'єднання осіб на відповідних умовах розподілу праці й активної участі в її реалізації;
- спосіб взаємовідносин, за яких зберігаються права кожної зі сторін, чітко узгоджені та злагоджені дії учасників спільної справи, що ґрунтуються на засадах взаємовигоди та рівноправності.

Педагогіка партнерства – це напрям педагогіки, що включає собою систему методів і прийомів виховання та навчання на засадах гуманізму й творчого підходу до розвитку особистості. Ідея партнерства не є новою для педагогіки, ґрунтується на гуманістичних концепціях зарубіжних і вітчизняних практик. Ще із середини минулого століття найпоширенішою стала гуманістична педагогіка, обґрунтована в працях А. Маслоу, Р. Штайнера, С. Френе, К. Роджерса. Основними поняттями такої педагогіки є «самоактуалізація особистості», «особисте зростання», «розвиткові допомога». Найважливішим автори вважали увагу до особистості, організацію навчання як зацікавленої самостійної діяльності учня.

У таблиці 1 представлено основні ідеї зарубіжних концепцій навчання та виховання.

Таблиця 1

Ідеї зарубіжних концепцій навчання та виховання

Автор	Основні ідеї	Цитата
К. Роджерс	Дбайливе ставлення до особистісного «Я» кожного учня, сприйняття дитини не тільки такою, якою вона є, але й такою, якою вона може і хоче бути	«Педагогіка ненасильства передбачає гуманістичний підхід до виховання й освіти... Це означає визнання особистості, яка розвивається, вищою соціальною і педагогічною цінністю, повагу до самобутності й унікальності кожної дитини, створення умов для цілеспрямованого розвитку та саморозвитку вихованця як суб'єкта діяльності, як особистості й творчої індивідуальності»

А. Маслоу	Творчий потенціал потенційно присутній у кожній людині. Незадоволені потреби збуджують людину до дій	«Людина є істотою, яка шукає здоров'я та щастя»
Р. Штайнер	Головною метою виховання є духовна й моральна підготовка учнів до життя, виховання особистості, здатної в процесі індивідуальної творчості долати суспільні тенденції консервативного відтворення наявних соціальних структур і стереотипів поведінки, і цим сприяти прогресові	«Доля вихователя – найбільша самовідданість. Ніколи не слід прагнути виліпити дітей за своїм образом і подібністю. Потрібно навчитися виховувати так, щоб усувати фізичні й духовні перешкоди на шляху того нового, що в кожному епоху походить із божественного світопорядку у світ дорослих і дітей, і створювати для вихованця таку атмосферу, у якій може вільно втілитися його дух»
С. Френе	Метою виховання є розвиток у суб'єктів навчання здатності до взаємодії, самоуправління, кооперації, розвитку індивідуальності, соціальної компетентності, відповідальності. Основний принцип «нової школи» Френе – здійснення навчання через самодіяльність учнів, основною формою якої є вільний виклад (усний, а потім письмовий) ними своїх вражень і думок (так званий вільний текст)	«Акцентування уваги на помилках, поганих вчинках, незадовільній успішності створює негативну моральну атмосферу: деякі діти бундуються від успіхів, а інші переживають гіркоту невдач, у них розвивається комплекс неповноцінності. Завдання ж школи полягає в культивуванні успіху, необхідного для самоствердження особистості»

Аналіз зарубіжних концепцій навчання та виховання, їх порівняння з вітчизняною педагогічною думкою і практикою свідчать про те, що їм притаманні певні паралелі та спільні тенденції.

Так, спираючись на людиноцентристський підхід, А.С. Макаренко під цілями виховання розумів програму людської особи, програму людського характеру, причому в поняття характеру він включає весь зміст особистості, тобто й характер зовнішніх виявів, і внутрішньої переконаності, і політичне виховання, і знання, геть усю картину людської особи. Я вважаю, що ми, педагоги, повинні мати таку програму людської особи, до якої ми повинні прагнути. Цілеспрямована робота з переосмислення та практичного застосування педагогічної спадщини А.С. Макаренка в середині ХХ ст. сприяла створенню соціально-педагогічного руху «комунарів» – педагогів-новаторів, засновників педагогіки співробітництва, у якій основним механізмом стала методика колективної творчої діяльності (КТД). Ця методика впливала з розуміння її засновником І.П. Івановим виховання як процесу цілісного (а не дрібного), творчого (а не однобічного), діяльнісного (а не розважального).

Гуманізм педагогічної системи В.О. Сухомлинського ґрунтується на положенні про самоцінність людини, її праві на свободу й гідність як неповторної індивідуальності. Він висунув і розвинув концепцію відносної автономії конкретної особи, її права на вибір на основі власної совісті. Одне з найважливіших і водночас найскладніших завдань вихователя полягає в тому, щоб представити маленьку людину самій собі, допомогти розвиткові в ній

внутрішнього бачення та на цій основі сприяти становленню її рефлексивних здатностей.

Гуманно-особистісна педагогіка Ш. О. Амонашвілі на перше місце ставить виховання особистості через розвиток її духовного й морального потенціалу, сприяючи розкриттю та творенню в дитині рис і якостей благородства. Виховання людини шляхетної є провідною метою гуманно-особистісного освітнього процесу. Гуманно-особистісна педагогіка приймає ідеї класичної філософії та педагогіки про те, що дитина – це явище в земному житті, вона є носієм своєї життєвої місії, наділена найвищою енергією духу. Гуманно-особистісний освітній процес у «Школі радості» Ш. О. Амонашвілі будується на розумінні цілісності природи дитини, її рушійних силах, розкритих і науково обґрунтованих сучасною психологією та практикою, як стихійні устремління, пристрасті особистості дитини в її прагненні до розвитку, дорослішання, свободі. Суть гуманно-особистісного підходу до дитини полягає в тому, що вчитель, будучи творцем цього процесу, засновує його на русі стихійних пристрастей у дитині; направляє його на повний розвиток сил і здібностей, що виявляються в багатогранній діяльності дитини; націлює її на виявлення та ствердження особистості дитини; насичує його вищими образами прекрасного в людських взаєминах, у науковому пізнанні, у житті тощо [1].

Отже, педагогіка співробітництва, педагогіка діалогу, педагогіка довіри віддзеркалюють процеси демократизації та гуманізації європейської школи й покликані витіснити прояви моральної або фізичної наруги над особистістю учня. Місія вчителя, педагога, вихователя, класного керівника – допомогти розкрити й розвинути здібності, таланти й можливості дитини на основі партнерства між усіма учасниками освітнього процесу.

Елементарні завдання педагога-вихователя полягають у створенні умов для набуття дітьми вміння співіснувати з іншими людьми: допомагати одне одному; дбати про імідж класу; ставити спільне завдання та дбати про успішне його вирішення; мати чітку особисту позицію тощо.

Педагог-вихователь має пам'ятати, що володіє арсеналом засобів впливу на дитину, серед яких інтелектуальні (кмітливість, професійне спрямування, сприйняття, пам'яті, мислення, уяви тощо, спрямовані на розвиток творчих здібностей учня); моральні: любов до дітей, віра в їх можливості та здібності, педагогічна справедливість, вимогливість, повага до вихованця – все, що складає основу професійної етики вчителя, і духовні – як основа загальної та педагогічної культури.

Література

1. Маніфест гуманної педагогіки. (2011) Хмельницький. Центр інноваційної педагогіки та психології Хмельницького національного університету. 64 с.
2. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей. – <https://ipv.org.ua/prohrama-nova-ukrainska-shkola/>
3. Русова С. Позашкільна освіта: засоби її переведення. Київ: Дзвін, 1918. 88 с.